

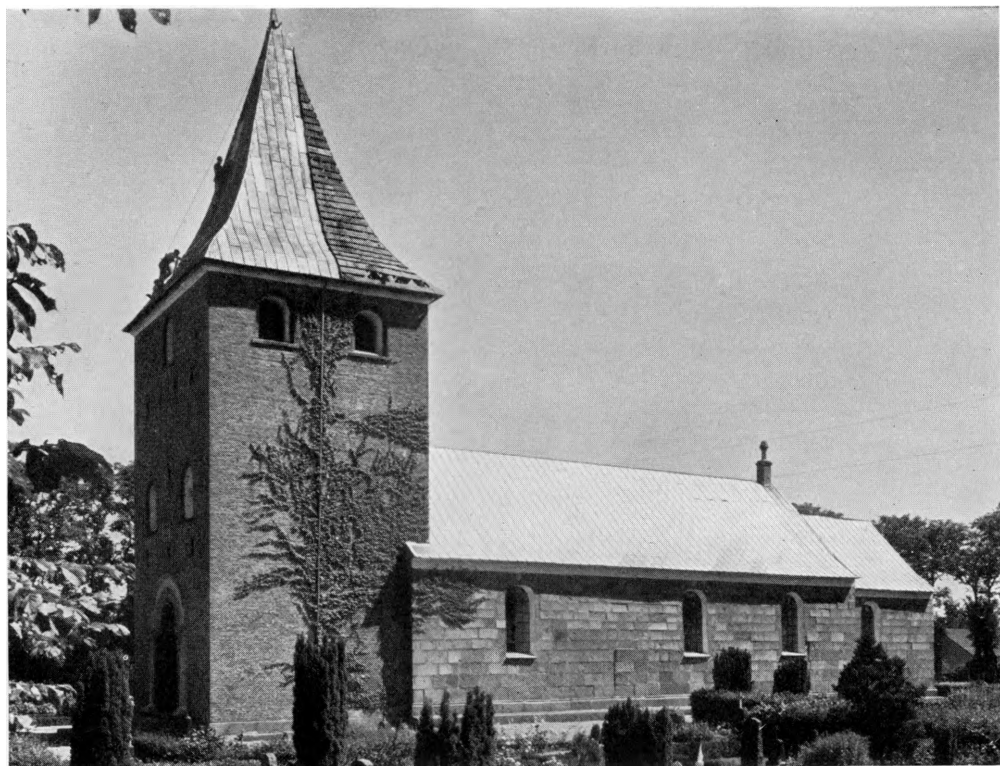

Fig. 1. Fole. Ydre, set fra sydvest.

V. M. 1952

FOLE KIRKE

FRØS HERRED

Fole hørte, i modsætning til Gram, allerede i middelalderen til Frøs hrd. og lå indtil 1864, og atter efter 1920, under Ribe stift. 1321 annekteredes kirken Ribe domkapitel¹ og opførtes i »Ribe Oldemoder«s kirkeliste² under Kantoriet, hvortil den svarede 5 sk. engelsk. Efter reformationen blev den antagelig som andre kirker i amtet hertugelig og overgik efter 1580 til kongen, der 4. nov. 1673 overdrog greve Hans Schack patronatsretten³ (jfr. Gram p. 793); kirken hørte derefter under Gram gods, indtil den 14. febr. 1928 overgik til selveje.

Ifølge et *vandresagn*, her knyttet til en sten, der indtil midten af det 19. årh. skal have ligget uden for kirkegårdsdiget, skulde to kæmper i Fole og Gram samtidig have bygget på hver sin kirke; da Fole-kæmpen var hurtigst, blev den anden herover så vred, at han kastede en sten mod Fole kirke, men stenen faldt uden for diget⁴.

Kirken ligger nogenlunde midt i sognet og sydøstligt i byen. Den store kirkegård hegnes af brede, stablede kløvstensdiger, der er omsat 1852—54⁵, og fra den tid stammer sikkert de to køreporte med fodgængerlåger, som findes midt i nordmuren og i sydvesthjørnet, hvor der er genanvendt nogle granitkvadre

i hegnsmuren; begge har murede piller af tegl og gotiserende støbejernsfløje; en tredje køreport i sydøst har trælåger, og en åbning i vest, der fører til en bro over den bæk, som løber umiddelbart uden for diget i vest og nordvest, er uden låge. Regnskaberne fra 1708—11 omtaler to nye porte, 1712 tagsten til stetterne og 1717 en murer, der reparerer disse⁶.

Kirken består af romansk kor (med indvendig apsis) og skib samt et tårn fra 1852, som indeholder rester af en gotisk forgænger; et våbenhus foran skibets norddør blev nedrevet 1852. Bygningen har ret stor afvigelse til syd.

Den langstrakte, romanske bygning, hvor koret udgør mindre end en fjerdedel af de ialt 100 romerfod, som er anlæggets samlede ydre mål, har rester af en usædvanlig, indvendig apsisanordning. Kirken, der tidligst kan henføres til 1100-tallets sidste fjerdedel, er af blandet materiale; udvendig er murene af regelmæssige *granitkvadre* i skifter på 30—45 cm.s højde over en attisk profileret sokkel (p. 257, fig. 34—35); denne kvaderbeklædning synes helt omsat 1853, og ved samme lejlighed fik de indvendige mure i kor og skib påført en skal af flade tagsten og puds, som er 18 cm tyk på korets østvæg, tyndere de øvrige steder⁷. Stedvis fjernelse af skalmuringen har vist, at *triumf muren er kvadersat* op til 60 cm under bjælkerne, derover følger murværk af *rå kamp* som i skibets langmure og i koret; men i alt fald i dettes østre del er der tillige benyttet *rhinsk tuf* og i hvælvingen (sml. nedenfor) tuf og *munkesten*. Skibets murhøjde er 490, korets 457 cm over den 45 cm høje sokkel; murtykkelsen i kor og triumfmur er nu 125 cm, i skibets langmure 135—140, men i vestgavlen kun 105.

Den indvendige apsis. Af koret, hvis indre danner et kvadrat (5,4 m), er de østligste to femtede udskilt som en særlig alterplads (sml. fig. 5); udskillelsen er ikke markeret i planen, men i opbygningen, idet den udskilte del dækkes af en muret hvælving, resten af bjælkeloft ligesom skibet. Hvælvingen er nu en ren tøndehvælving, hvor den vestre murede del er oprindelig, mens den østre, af brædder, formentlig stammer fra den hårdhændede istandsættelse 1852—1853⁷; denne del må have afløst tre murede hvælvkapper⁸, der har været bygget op mod den tøndehvælvede, vestre del som mod en slags apsisbue ganske svarende til forholdet i den interessante korbygning på Ovsted kirke (Århus amt)⁹. Hvælvingens vestre del, hvis vederlag er markeret med retkantede, 70 cm brede, 10—15 cm høje kragbånd, anbragt ca. 170 cm over gulvet, er muret af munkesten (? × 13 × 9) og kiledannede tufsten; de er dels formuret i rene binder- eller løberskifter, dels i blandede skifter (fig. 3—4). Oven på selve tøndehvælvingen og uden forbandt med ydermurene er der rejst en mur, som lukker rummet over hvælvingen af mod det fladloftede parti af koret. Den oprindelige hvælvingsskæbnings østafsnit må som nævnt have været opdelt i tre kapper, hvoraf de to, i nordøst og sydøst, må have hvilet på tromper, en art rund-

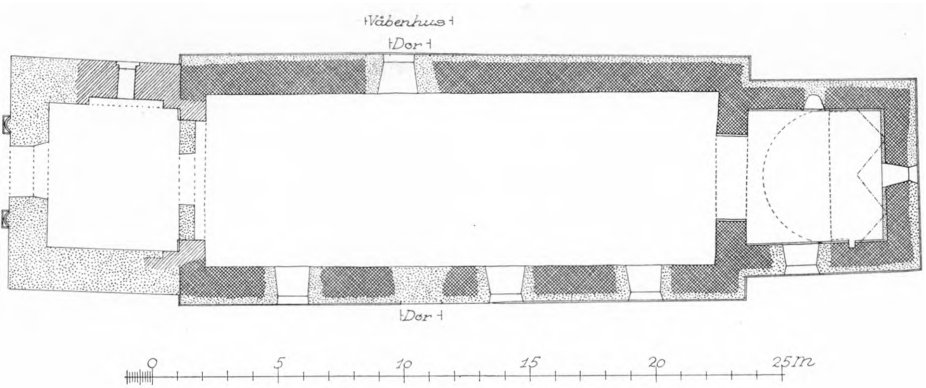

Fig. 2. Fole. Plan. 1:300. Målt af El. M. 1952.

buede nicher, der har formidlet overgangen fra det retvinklede hjørne til hvælvkappen; midtkappen har sikkert haft samme vederlagshøjde som den tøndehvævede del i vest, og gavlens vindue har da skåret sig ind gennem denne kappe. I sydmuren, under hvælvet er der en 30 cm høj niche, der ligesom murværket omkring kragbåndene er af tuf; bunden i nichen er fornyet, men at her oprindeligt har været et *piscina*, synes at fremgå af, at den ovenfor omtalte Ovsted kirke netop har et *piscina* på tilsvarende sted.

I korets lige østgavl er der et vindue, som må være omsat og udvidet, thi den genanvendte sålbænk, der er hugget af to sten, angiver en mindre bredde (50 cm); vinduet, hvis underkant sidder ca. 2 m over soklen, må, som nævnt, tidligere have skåret sig ind gennem apsishvælvets *†*østkappe. Korets nordvindue står som indvendig niche, dets ydre er helt ødelagt 1853, da alle »de smaa Vindueshuller« i den nordre side blev tilmurede med afbanede sten⁷. Skibet har haft tre eller fire nordvinduer; og fra det og koret stammer antagelig følgende: en smigsten og en sålbænksten ved tårnets sydside, en rundbuet overligger foran præstegårdens hoveddør, og endelig tre overliggere, to sålbænke og adskillige karmsten, som er anvendt i dæmningen ved den nærliggende stampemølle¹⁰; disse kvadre tilhører vinduer med en bredde dels på 46, dels på 57—59 cm. Begge dørstederne, der spores, selv om soklen og flere skifter er blevet ført igennem 1853, er anbragt længere mod øst end almindeligt; den ret store bredde (ca. 1,6 m) tyder på, at dørene har haft en udvendig fals som i Hygum (p. 745); i korets taggavl, som blev helt ommuret 1853, er genanvendt en kort, krumhuggen kilesten, der kan stamme fra et dørstik, samt to dørstolpesten, den ene rektangulær, ca. 40 × 60 cm, den anden rund, diameter ca. 60 cm, hver med et 6 cm dybt, rundt hul, 8 cm i diameter, anbragt i midten af den runde sten og i hjørnet af den rektangulære.

Den anselige triumfbue (sml. fig. 5), der har næsten ens profilerede kragbånd (p. 257, fig. 7), er muligvis omsat eller måske snarere udvidet; i alt fald fin-

des der i det øvre kampestenssatte parti af triumfmuren en bukvader og et par »trekantede« kvadre, der enten kan have siddet, hvor de vandrette skifter løber af mod buestikkets yderside eller op mod en taglinie¹¹. Ingen af kirkens oprindelige taggavle er i behold.

I flere af kvadrene ses små, rektangulære *stenhuggerfelter*, og en enkelt på østsiden af skibets sydøsthjørne har et lille Georgskors i lavt relief.

Tilføjelser og ændringer. Tårnet. I sengotisk tid blev der til skibets vestende føjet et tårn, hvoraf kun få rester overlevede byggearbejdet 1852. Bevaret er nedre stokværk af nordmuren, den rundbuede arkade til skibet og en lille del af sydmuren; materialet er munkesten, der udvendig er lagt i munkeskitte, indvendig til dels i polsk skifte; udvendig i sydmuren fandtes der før 1852 en del kvadre, som formentlig stammede fra skibets vestgavl. I nordmuren er der en spidsbuet, skjoldbuelignende spareblænding, afdækket 1928 (Chronik), hvis stik skærer henover og ind i et spidsbuet, udvendig falset, oprindeligt vindue, og i syd spores en lignende spareblænding. Rummet var hvælvet, og den nordøstre ribbe hvilede på en 40 cm høj granitkonsol. Om tårnet vides i øvrigt kun, at det havde blytækt spir med fløjstang på 2,5 m, og at det 1852 var så forfaldent, at man forberedte en gennemgribende istandsættelse, der ifølge kontrakten blandt andet omfattede: nedbrydelse af tårnet, »saavidt nødvendig skjønnes af Opsynet«. Under arbejdet styrtede tårnet ned⁷, og det nuværende rejstes på resterne; det har tre stokværk og et firsidet, pyramideagtigt spir; det høje, fladdækte tårnrum indrettedes straks til våbenhus, og i den gotiske arkade til skibet blev der rejst en indskudsmur. Over den med søjler flankerede vestindgang er der en marmorplade med indskriften K B v B S 1852 (Knud Bille von Brockenhuus-Schack).

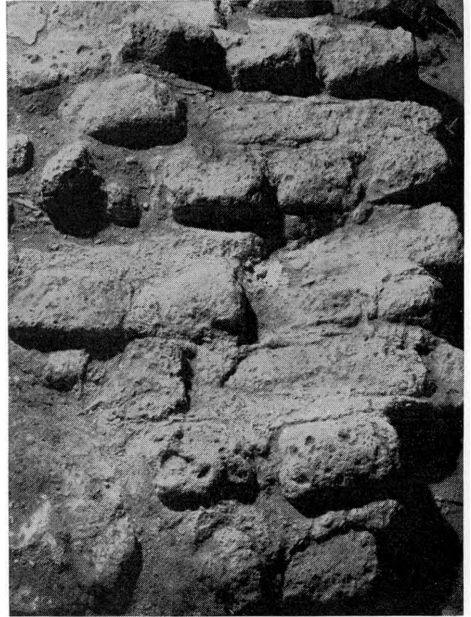
Et *†våbenhus*, nedrevet 1852⁷, har efterladt sig svage spor omkring skibets tilmurede norddør; dets indvendige højde og bredde var henholdsvis ca. 2 og 3,5 m, og dets tagryg lå noget under skibets tagskæg.

Tagværkerne over kor og skib er middelalderlige, af eg, men stærkt omsat og suppleret med fyr 1846, da taget fik mindre rejsning og forsynedes med opskalk⁵; hvert spærfag har to lag hanebånd, men der findes ubenyttede udskæringer for krydsbånd, som viser, at tagværket i type har svaret til det over Hygum skib (p. 748).

Kirken er fuldstændig præget af det forrige århundredes istandsættelser, som er nævnt flere steder foran; fra 1853⁷ stammer de rundbuede støbejernsvinduer, de gule gulvfliser (hvorunder der i 40 cm.s dybde findes et munkestensgulv), og resterne af en udvendig bemaling direkte på kvadrene med kønrøg og hvide fuger¹². Tagene er blytækte. Det indre står hvidtet med de i det foregående nævnte undtagelser; loftet, der indtil 1928 var klædt med fyrrebrædder på undersiden (Chronik), har nu synlige, brune bjælker med grå bræd-

El. M. 1952

El. M. 1952

Fig. 3—4. Fole. Detaljer af den tøndehvælvning, som dækker den indvendige apsides vestre del. 3. Munkestenen i binderskifte. 4. Kiledannede tufsten i vekslende skiftegang (p. 814).

der på oversiden; bjælkelaget er ændret i forbindelse med tagværket (se ovenfor), således at hver anden bjælke er ny, af fyr, hver anden gammel, af eg (30—35 cm i kvadrat) og sammenhugget af to. På de gamle bjælkers ender ses rester af en marmorering på rød bund med hvide og sorte rammestreger.

†*Kalkmalerier*. Det gotiske tårns nordvindue var blændet med munkesten, hvorpå der blev fundet en kalkmalet roset dannet af seksdelte cirkler.

INVENTAR

Alterbordet er fra 1935, muret af munkesten fra fylden i den 1928 frigiorte spareblænding i tårnrummet; det står 110 cm fra korets østvæg og erstattede en 1852 opstillet trækasse⁷. På loftet ligger en lille rest af et panel, en stump af et bueslag, der med sine vekslende stjerner og rosetter svarer til arkaderne i Gram altertavle (p. 797); muligvis rest af †*alterbordspanel*.

Altertavle (sml. fig. 5) i senrenæssance, o. 1620, af søjletype med smalle storvinger. Fire glatte, joniske søjler med beslagværksprydbælter deler storstykket i et kvadratisk midtfelt, indrammet af en æggestavliste, og to smalle sidefelter, foran hvis arkader der står dydefigurer på konsoller, »Troen« mod nord, nu kun med bog, og »Håbet«, med anker og fugl, mod syd. De ret smalle storvinger med kartoucheagtige flige går ned langs postamentet og er lidt forskelligt ud-

formede; i midten et englehoved fra 1935, det år da vingerne atter blev føjet til tavlen efter at have henligget på loftet; på den øverste flig et profilhoved. Postamentet, der er lige så bredt som storstykket, deles af svungne, beslagværksprydede fremspring. På gesimsen står to andre dydefigurer, »Kærligheden« mod nord (har sikkert haft et barn på armen) og »Retfærdigheden« mod syd, med sværd og vægtskål. Topstykket er over et lavt postament komponeret sammen med vingerne, og den arkitektoniske opbygning er forladt. I topfeltet, hvis bund er skåret som et skydække, står en halvfigur i højt relief af den kronede Kristus med verdenskuglen (fig. 7). Mens de ornamentale skæringer ikke hæver sig over det almindelige, er figurbehandlingen bedre end vanligt i amtet. Tavlen restaureredes og opmaledes 1935 af H. Munk, Holbæk, og ved denne lejlighed fremkaldtes og udbedredes en barokstaffering fra 1715, da maler Johannes Holm (sml. altertavlen i Gram p. 798) fik betaling for at male tavlen; to vogne befordrede ham til Haderslev, hvor en håndlanger afskrabede den gamle farve og grundede for den nye⁶. De overvejende bundfarver er grønt og rødt, desuden forekommer blå, hvidt, meget guld og sparsomme lasurer. I frise- og postamentfelter gylden fraktur: »Skal ieg ikke drikke den Kalk« etc. Joh. 18, 11 og nadverordene, de sidste fordelt i de tre postamentfelter. Ved samme lejlighed malede Holm på midtfeltets gamle brædder et nyt *maleri*, Gethsemane. Kristus sidder segnefærdig i et klippelandskab med uheldsvangre skyer, en engel står bag ham og peger på to andre engle foran, den ene med kors, den anden med kalk. Dragternes farver er klare og glansfulde og kontrasterer godt mod uvejrsbaggrunden, men udførelsen er sødladen, hvilket måske skyldes en opmaling i forrige århundrede.

Ved istandsættelsen 1935 konstateredes sporene af en ældre staffering, der lå på kridtgrund og havde meget stærke farver med rigelig anvendelse af rød og grøn lasur på sølv, samt smalte. »Troen«, som nu er i hvid dragt med blå kappe, har haft rød kjole (rød lasur på sølv) og en smalteblå kappe, »Håbet«, nu i hvid dragt med grøn kappe, var iført zinoberrød kjole med grøn kappe.

Altersølu. Kalk, skænket 1766, med rund fod, drevet sekssidet op og med pånittede krucifiks. Under det nederste, cylindriske skaftled er der en lille knop, spidsoval i tværsnit, med graverede fligeblade på oversiden. Den egentlige, store knop har englehoveder på de lodrette sider og herimellem dybe hulinger, der fortsætter på over- og undersiden, hvis graverede blomster (bl.a. tulipaner) vokser mellem hulingerne. Stort, let udsvajende bæger med kursiv: FCGVS 1766 (sml. oblatæske), 25,7 cm høj. På foden Åbenrås bymærke og mestermærke FCH i rektangel for Fridrich Christopher Hansen (Bøje 1208). *Disk*, med rand af tre kølbuer, samme indskrift og stempler.

Oblatæske, skænket 1767, oval, 11,4 cm lang; på låget ses et punslet krucifiks og uden for en rammelinie skriveskrift: »Friderich Christian Von Schach

Fig. 5. Fole. Kor og apsis.

E. M. 1952

— Fohl Kierches 1767« og bladække. Under bunden to ens stempler rimeligvis for Haderslevguldsmiden Iver Rudolph v. Barm (Bøje p. 225). *Vinkande* af plet. 1713 leverede Bötticher i Ribe (Bøje p. 357) en ny *†kalk* og *disk*⁶.

Sygekalk, mindende om den samtidige sygekalk i Gram (p. 799), 12,5 cm høj, med Københavns bymærke 1865; samtidig *disk*. *Oblatæske* og *vinflaske* til at indsætte i kalken, begge fra 1922.

Alterstager, sengotiske, 30,5 cm høje, med lav, konisk fod kantet af rundstave og opadsmalnende, trindt skaft med midtdelt skaftvulst; forneden på skaftet et lille afsæt. Lyseskål omtrent svarende til fodskålen. 1928 »oppudsedes« sta-

gerne og forsynedes med løvefødder¹³ (mærker efter tre ældre fødder ses). Indberetningen fra 1910 nævner, at stagerne havde »sideholdere«, d.v.s. lysepiber.

Alterskranke 1853⁷, med støbejernsbalustre formet som plantestængler.

Døbefont (sml. fig. 5), romansk, af granit, med udbugende kumme, 71 cm i tvm. foroven og ca. 83 på midten. Langs mundingen har den en indhugget siksaklinie over et bånd med tovtstav og ved overgangen til det korte cylinder-skaft ligeledes en tovsnoning. Foden, der består af lagdelt granit, er stærkt afskallet, men har haft en indhugget siksakbort på den nedre af de to aftrapninger, der formidler skaftets runde form til den firkantede plint. Denne har hulede felter mellem øvre tovtstav og nedre platte; på den mod syd vendende side har platten to bånd, hvoraf det nederste tovsnoet, ligesom båndene er delt af en lille, lodret rundstav. At denne side også oprindelig har vendt udad, fremgår af hjørnernes to ret omhyggeligt udførte menneskehoveder med markeret kind- og hagekontur, ører og (vistnok) hue, mens de to andre hjørner må nøjes med henholdsvis en knold og et par rundstave. Intet afløb. 1853 blev fonten marmoreret⁷, men er nu renset.

Dåbsfad, o. 1550—75, sydtysk arbejde af vanlig type med dreven ornamentering; i bunden ses bebudelsen omgivet af en ring med minuskler, herudenum hjort-og-hund-frise, der gæntes på randen. Tvm. 63 cm. *Dåbskande* 1944.

En *†fontehimmel*, mitraformet, fandtes endnu 1910 (indberetning).

Håndklædeholder (sml. fig. 5), o. 1625, amtets almindelige type, af fyr, med fladsnit, i frisen og på siderne små englehoveder. Under en istandsættelse og nystaffering ved H. Munk 1935 fik den nyt topstykke, af eg, rudebosser flankerende fladsnittet i stedet for masker(?) samt eet nyt englehoved. Over fonten.

Korbuekrucifiks (fig. 8), sengotisk, o. 1520. Den 160 cm høje, muskuløse figur hænger i skråt strakte arme. Ansigtstrækkene er indfaldne og udtrykket stærkt lidende, munden halvåben med synlige tænder, øjnene lukkede. Den turbanagtige tornekrone er trykket dybt ned i panden, fuldskæg og hår er usædvanlig kraftigt og skåret med sirlige detaillier. Lændeklædet har nu kun een lang, stiv flagresnip til heraldisk højre, men har måske haft en tilsvarende til venstre. Korset har almindelig senmiddelalderlig profil med glatte kanter og forsænket, hvælvet midtparti. Evangelistsymbolerne, der alle holder skriftbånd, er ret naivt skårne og næppe af den billedskærer, der har udført figuren. 1852 blev krucifikset, der indtil da havde haft plads i korbuen, henlagt på loftet; herfra blev det nedtaget, istandsat, nystafferet af Magnussen, Haderslev, og ophængt på skibets nordvæg 1910¹⁴.

Efter fjernelsen af det middelalderlige krucifiks købtes et mere »passende«, formodentlig hos jernstøber Bennichsen, Haderslev⁵. Det nedtoges o. 1928.

Prædikestol (fig. 9) i renæssance, sikkert fra 1627, hvilket årstal stod på den nu nedtagne himmel, hvoraf der endnu findes nogle rester på kirkens loft.

V. M. 1952

Fig. 6. Fole. Prædikestolsfelt (p. 821).

E. M. 1952

Fig. 7. Fole. Altertavlens topstykke (p. 818).

Stolen er på fem fag, de lire danner en polygon, det femte er vinkelret på opgangen. I storfelterne er der arkader, hvis tungede, underskårne bueslag skaber en god perspektivisk virkning for de reliefskårne scener; i sviklerne skablonagtige ornamenter, et par svarende til altertavlens. I arkaderne er der rigt skårne relieffer: forkyndelsen, fødselen, omskærelsen, kongernes tilbedelse og dåben (fig. 6), men udførelsen står ikke mål med motivernes rigdom, og det er ikke lykkedes billedskæreren at opnå samspil mellem de enkelte personer i scenerne, ligesom proportionerne ikke altid er overholdt — de fleste personer har således alt for store hænder. Medens postamentfelterne er glatte, er der små, fine kartoucher i frisefelterne med reliefskårne versaler: »Du skalt huese mine ord« etc. Deut. 6. Under postamentfremspringene er der store englehoveder og mellem dem kartoucheagtige hængestykker. Opgang fra 1853⁷. Af himmelen, der havde skåret, dansk versalindskrift fra Hebræerbrevet 9, 11, samt af underbaldakinen, findes nu rester på loftet og i præstegården. Stolens staffing, der ikke dæmper skæringernes dårlige sider, er broget med meget uægte guld; som bundfarve dominerer hvidt. I postamentfelterne gyldne versaler: »Heb. 10. Jesus ofrede et offer for synden, som gielder evindeligt; 1. Pet. 3. Christus led en gong (!) dend retfærdige for de wreferdige«, hvorunder der

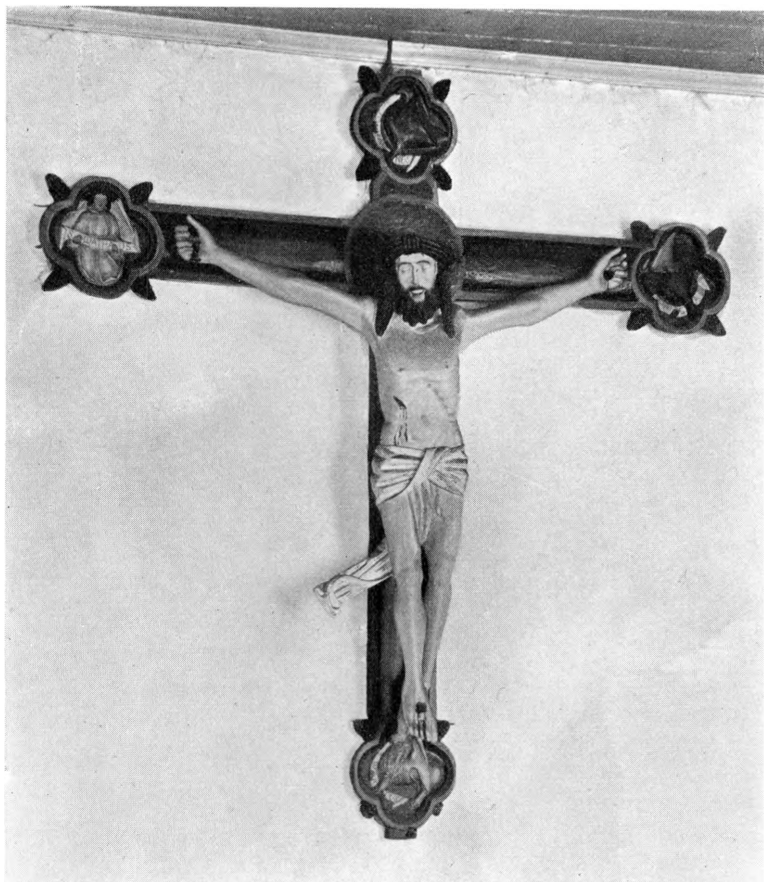

Fig. 8. Fole. Korbuekrucifiks (p. 820).

P. N. 1923

skimtes ældre versaler. I hægestykkerne ligeledes versaler: »Tomas Ebesen kirke. v. — H. Bertel Iesper.s. [sognepræsten] — tom — Tomas Stafen.s. k. v. — Anno 1652«. Årstallet hentyder til en staffing. Sml. Gram, p. 804.

Lysearm (fig. 12), af smedejern, på prædikestolen.

Stolestader i nygotisk stil, fra 1853, leveret gennem bygmester Hjort af snedkermester Hornom og malet af malermester I. Hansen, Ribe⁷. De »mage-liggjordes« 1928 (Chronik), †Præste- og †degnestol flyttedes 1853 om bag alteret⁷.

Pulpitur 1932, med malerier af syngende børn (ved Viktor Steensgaard, 1947).

Orgel 1932, fra Marcussen og søn, orgelfaçaden tegnet af Erik Petersen.

Nyere *klingpung* med lille klokke, på sort, drejet skaft; i brug.

Præsterækketavle 1949, smykket med fire englehoveder, hvoraf de tre stammer fra ældre inventar; malet af Viktor Steensgaard.

Skib, fuldrigger: »Frederik IX.« 1949, udført af Wrisberg Hansen.

To enkle *ligbårer*, den ene med drejede kugleben; på loftet.

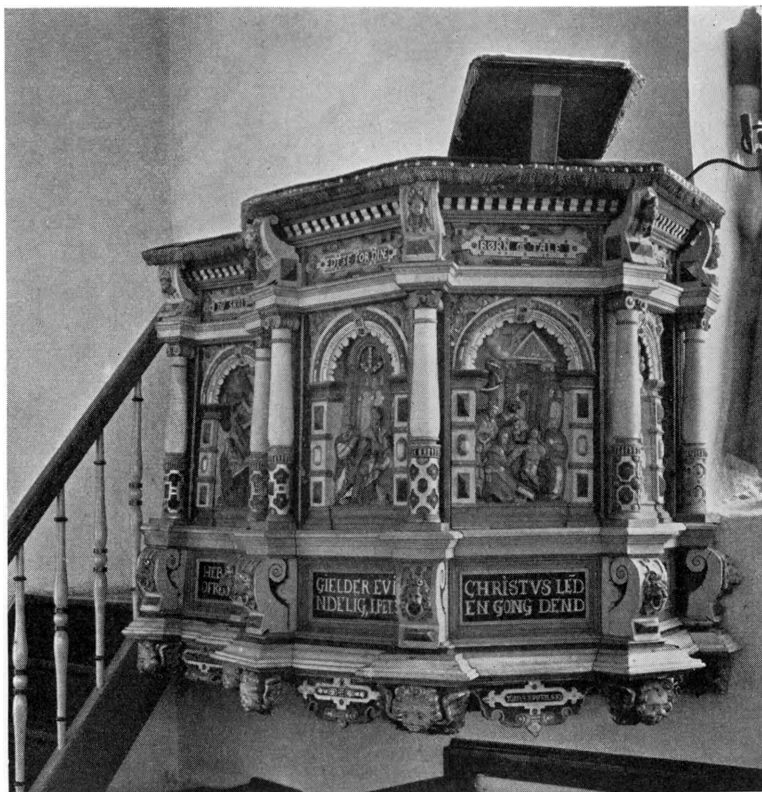

Fig. 9. Fole. Prædikestol (p. 820).

E. M. 1952

Klokke 1919, støbt hos B. Løw og søn, København, skænket i anledning af Nordslesvigs genforening med Danmark, af greve Ad. Brockenhuus-Schack.

Den tidligere *†klokke* var fra gotisk tid, skriftløs, men med aftryk af to hele og fire halve brakteater samt et pilgrimstegn; flere af hankene havde tovtave, to havde riller. Tvm. 62 cm (Uldall p. 138).

GRAVMINDER

†Epitaf. O. 1707. »Demoieselle« Ingeborrig Gregersdatter Fogh, født i Puggaard i Ribe 27. juni 1673, forældre: mag. Gregers Fogh, rector schol. og Karen Pedersdatter Kragelund; »levede et ærbar og skikkeligt Liv udi 33 Aar 6 Maaned, døde her i Fohle Præstegaard 1707 1. Jan. Af hendes Gave er Kirken med Malning saaledes beprydet«¹⁵. 1767 på »den søndre Side af Muuren«.

Gravsten. 1) 1546, gotisk (fig. 10), bagsiden genbenyttet o. 1632. »Anno d(omi)ni mdxlv. Her ligger begven v(?) ... onde sal.. a .. [i]acobs hues siel gud haffue evimdelig(!) am[en]«. Hvidgrå kalksten, 200 × 84—71 cm, sikkert genbenyttet, unggotisk sten. Randskrift med klumpede reliefminuskler (store

initialer, rudeformede skilletegn mellem ordene), stærkt slidt og forvitret, midt-på et bomærkeskjold og i hjørnerne cirkler med evangelistsymboler; disse er forneden afsavet sammen med en del af indskriften (fornavnet), da stenen benyttedes tredje gang, denne gang bagsiden (fig. 11), der o. 1632 forsynedes med versal-tværskrift og billedfremstillinger, alt i relief på hvælvet overflade. Indskrift over: Beret Andersdater, som salig hensov 1632 i hendes alders 58(?) år; hun boede i Akier med sine ægtemænd, Søfren Jonsøn og Lavers Jørgensøn. Over skrifttavlen arkade med engel og Jesumonogram flankeret af krans- og korsbærende engle, under tavlen kartouche med dødssymboler. I tårnrummet.

2) O. 1652. Jørgen Clausen Sture, sognepræst til Hygum, død 15. april 1629, 39 år og 2 måneder gammel, [og hustru, der] levede i ægteskab med hr. Jørgen Sture 15 år, med hr. Peder Berthelsen [død 1652] i 21 år; hun døde år : Rød kalksten, 137 cm bred, i flere stykker. Stenen, der svarer til nr. 4 i Gram over Frederik Hansen Friis (p. 809), har været delt i tre afsnit, i midten med et ovalt skriftfelt (udslidte reliefversaler), flankeret af Kristus med sejrsfa-nen og »Troen« med kors, begge stående på postamentfremspring og holdende en krone over skriftfeltet; herover en brudt gavl kronet af den opstandne Kristus i skyer mellem englebørn med tøjguirlande. I postamentfremspringene forneden er der skriftsteder mellem henholdsvis brændende lys og kranie. Stenen, der tidligere lå på Hygum kirkegård, hvorfra den o. 1840 solgtes til en gårdmand i Obbekjær¹⁶, har siden o. 1940 sin plads foran vestindgangen.

3) Begyndelsen af 1700'rne. Grå kalksten, 192 × 132 cm, med helt udslidt versalindskrift i stort ovalfelt omgivet af laurbærbladramme, i hjørnerne sid-dende evangelister med deres symboler, foroven Matthæus og Lukas, hvor-imellem retkantfelt (skriftsted med fordybede versaler), mellem de nedre synes ligeledes at have været et retkantfelt; profilramme. Vest for tårnet.

4) O. 1748. Christian Lehmann, født i Hobroe 2. dec. 1693, søn af provsten sammesteds sal. Jacob Frisenberg og sal. fru Anna Catharina Kuur; dimitteret fra Wiburg skole 1713, »viste prøve til attestats 1716«, i 10 år fuldmægtig hos kongens generalfiskal Truels Smit. »Riiber-Stift takker ham for 5 Aars Tieneste som Fuldmægtig hos Sal. H. Geheime-Raad og Stift-Amt-Mand H. Christian Carl von Gabel. Hendes Høy-Grævelige Naade Frue Anna Sophia Rantzou Grævinde af Schak erkiender hans Forstand og Troeskab som Ober-Inspector over Schakkenborg-Grævs-kab og hendes egne Gaarde«. Død på Schakkenborg 5. dec. 1748, 55 år og 3 dage gammel; »Her blev hans Legeme efter hans Begie-ring nedsat, Og hans Grav beprydet med denne Steen efter Ordre af Hendes Høy-Grævelige Naade«. Herefter berømmende vers. Udslidt sten, hvis indskrift — med reliefversaler — er citeret efter præsteindb. 1767; foroven og -neden stor-bladet akantus. Syd for kirken; 1767 »sønden Kirken liige for Prædike-Stoelen«.

5) O. 1775—1800. Gravsten 184 × 125 cm, med næsten udslidt indskrift,

V. M. 1952

V. M. 1952

Fig. 10—11. Fole. 10. Gravsten fra 1546. 11. Sammes bagside genbenyttet o. 1632, over Beret Andersdatter (p. 824).

reliefkursiv og -versaler; stenens udsmykning er af den i landsdelen ofte forefundne type med stort ovalfelt omgivet af bladramme, foroven svævende engle, der holder en oval medaillon mellem sig, og i de nedre hjørner englehoveder, alt inden for riflet rammekant. Vest for kirken.

6) O. 1775—1800, sekundær indskrift over Karen Andersen Schmidt, født i Weien 1. dec. 1775, død i Obbekier 19. okt. 18[2]9 (Chronik) og Severin Jensen, født 30. dec. 1772 i Røding, død 7. nov. 1832; gift 20. juni 1818, »uden i dette 11 Aar og 4 Maaneders kjerlige og lykkelige Ægteskab at være velsignet med Livsarvinger«. Rød kalksten, 182 × 105 cm, med kursivindskrift og i hjørnerne rokokkoornamentik, alt inden for riflet rammekant. Vest for kirken.

†*Gravsien*. 1) O. 1703 (?). Sognepræst Hans Pedersen Weibel, død 23. marts 1699 i hans alders 84 år, og hustru Magretha, død 3. jan. 1703 i hendes

alders 78 år, »sees af en Steen, som er lagt paa dem paa Kirke-gulvet« (præsteindberetning).

2) O. 1767 (?). Sognepræst Hans Christensen Høyer, død 2. nov. 1767 og begravet den 11. ds. »lige ned for Prædike-Stoolen« (præsteindberetning).

Mindesten over fem i verdenskrigen faldne fra sognet, rejst 1920.

KILDER OG HENVISNINGER

L A. Åbenrå. Tørninglen provstearkiv: sager ang. de enkelte sogne. Fole 1881—1907. — Fole præstearkiv: B. Liber daticus 1766—1834. — Gram godsarkiv: Fole kirkeregnskabsbog 1683—1696. — Gram og Fole kirkeregnskaber 1705—1714. — Sager vedr. Gram og Fole kirkebygninger 1819—1918. — Ribe bispearkiv: præsteindberetninger 1693—1769. Fole, dat. 22. okt. 1767. — Se i øvrigt arkivalier for Tørninglen provsti i almindelighed p. 28. — Liber daticus 1835 ff. (ved embedet). — Chronik o. 1890 ff. (ved embedet). — Kirkeklokkecirculære af 1918 (NM). — Museumsindberetninger af S. A. Claudi-Hansen 1910, Harald Munk 1935 (altertavlen), P. Kr. Andersen 1948 (inventar og gravsten) samt P. Filtenborg 1952 f. (oplysninger om gravsten m. m.). — Undersøgelse og beskrivelse ved Elna Møller, Erik Moltke og Vibeke Michelsen 1952.

Haupt I, 402 f. — P. Filtenborg, i Den nordslesvigske Kirke, 1945, under red. af H. Hejselbjerg Paulsen, p. 220—24.

¹ Jfr. Repertorium nr. 1331. ² P. 109, jfr. Repertorium 2. rk. nr. 278 og 592. ³ Kro-nens Skøder II, 405. ⁴ Aug. F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, 1932, p. 331 nr. 3059.

⁵ Ribe bispearkiv: bispesager etc. 1829—64. ⁶ Gram godsarkiv: Gram og Fole kirke-rgsk. 1705—14. ⁷ Gram godsarkiv: sager vedr. Gram og Fole kirkebygn. 1819—1918.

⁸ Enkelte kiledannede tufsten fremkom ved ombygning af et udhus hørende til gården Granly lidt øst for Fole. Gården blev udflyttet efter kirkens restaurering; fundet af de særprægede tufsten viser, at der er benyttet affaldsmaterialer fra kirken, og dette an-tyder, at hvælvingen er blevet ødelagt på et så sent tidspunkt. ⁹ Ovsted kirkes kor har en tid stået som et selvstændigt kapel; fra rummets nordøsthjørne er der adgang via en trappe i murlivet til loftsrummet. ¹⁰ Stampemøllen, der ligesom kirken hørte under Gram, blev ombygget umiddelbart efter kirkeistandsættelsen 1852—53. ¹¹ Kor-buen blev afrenset 1923 (Chronik), selve muren 1953. — På baggrund af vort nuværende kendskab til de sønderjyske granitkirker forekommer den kvaderklædte triumfmur på-

faldende, og det vil i den forbindelse være nærlig-gende at opstille det spørgsmål: har koret med sin alterplads stået som et kapel i lighed med Ovsted? (sml. note 9 ovfr.). ¹² Jacob Helms: Danske Tuf-stens-Kirker, I, 1894, p. 88, note 3. ¹³ Hejmdal 12. maj 1928. ¹⁴ Tilføjelse i Haupts håndeksem-plar. ¹⁵ Denne maling er antagelig udført kort efter af malerne Anders og Lars Hansen, der ifølge regnskaberne fik henholdsvis 117 og 39 rdl. for malerarbejde (note 6 ovfr.). ¹⁶ Oplyst af provst P. Filtenborg, Fole, i brev af 20. nov. 1942 til L A. Åbenrå.

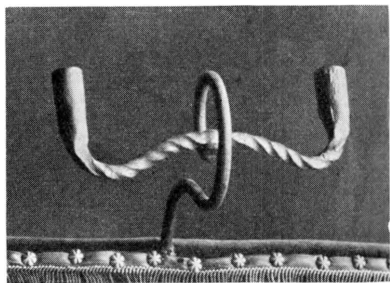

Fig. 12. Fole. Lysearm (p. 822).